

DIŞ TİCARETTE DİJİTALLEŞMENİN YASAL ALTYAPISINA DAİR SON GELİŞMELER

İngiltere, Uluslararası Ticaretin Dijitalleşmesine dair yasal alt yapısını hazırladı!

Bu yıl uluslararası ticaretin dijitalleşmesini hızlandıracak çok önemli bir gelişme oldu. İngiltere, “**Electronic Trade Documents Acts**” adlı yasayı (Elektronik Ticaret Belgeleri Yasası- ETDA) 20 Temmuz 2023’de kabul etti. **20 Eylül 2023** tarihinde yürürlüğe girecek yasanın, ¹ sınır ötesi ticarete ve finansmanında “Oyun Değiştirici” ya da “Devrimsel” bir niteliğe sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Electronic Trade Documents Bill [HL]

EXPLANATORY NOTES

Explanatory notes to the Bill, prepared by the Department for Digital, Culture, Media & Sport, have been ordered to be published as HL Bill 57 – EN.

EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS

Lord Kamall has made the following statement under section 19(1)(a) of the Human Rights Act 1998:

In my view the provisions of the Electronic Trade Documents Bill [HL] are compatible with the Convention rights.

İngiliz Hukukunda konşimento, poliçe, senet, depo makbuzu ve sigorta gibi belgelerinin elektronik olarak işleme alınmasının yasal yolunun açılması sadece malların fiziksel hareketine dair işlemleri değil, dış ticaretin finansmanını ve sigortalanmasını da derinden değiştirerek dünya ticaretinin başka bir seviyede işleyişine neden olacak niteliktedir.

Bu yasal değişimi tamamlayacak bir diğer önemli gelişme denizcilik sektöründe gerçekleşmiş olup, dünyanın büyük konteyner taşımacılığı yapan firmalarının oluşturduğu Digital Container Shipper

Association (DCSA) 2030 yılında “elektronik konşimento” ya geçmeyi taahhüt etmiştir.² Denizcilik sektörünün önde gelen organizasyonlarından bir diğeri olan BIMCO da benzer bir karar ile 2025 yılına kadar yıllık ticaretinin en az %25’ini e-konşimento üzerinden gerçekleştireceğini açıklamıştır.³

Neden İngiltere’nin ETDA (Electronic Trade Documents Acts) yasası uluslararası ticaret ve finansmanı için devrim niteliğindedir?

İngiliz yasaları, uluslararası ticaret anlaşmalarının, finansmanının (akreditifler başta olmak üzere), denizcilik ve sigorta sektörünün belkemiğidir. Çoğu uluslararası ticarete dair hukuksal anlaşmada İngiliz Hukuku esas alınır. Düzenlenen konşimentoların %80’inde İngiliz Hukuku dikkate alınmaktadır. Bu nedenlerle İngiltere’nin ETDA yasası dünya ticareti için bir dönüm noktasıdır.

Esasen İngiltere elektronik ticaret belgelerinin kabulünü yapan ilk ülke değildir. 5 yıldır hazırlıklarını sürdürdüğü yasal çalışmalar sonucu kabul ettiği bu kanun sayesinde, İngiltere daha önce Almanya, Singapur ve Amerika Birleşik Devletleri ve Çin’in kabul ettiği elektronik ticaret yasaları ile uyumlu hale gelmiştir.⁴ İngiltere, yasal anlamda dijitalleşmenin alt yapısını hazırlayan ilk ülke olmamasına rağmen, diğer ülkelerden farklı olan konumu nedeniyle dış ticarete ve finansmanına etkisi çok daha büyük olacaktır.

¹ <https://bills.parliament.uk/publications/47901/documents/2301>

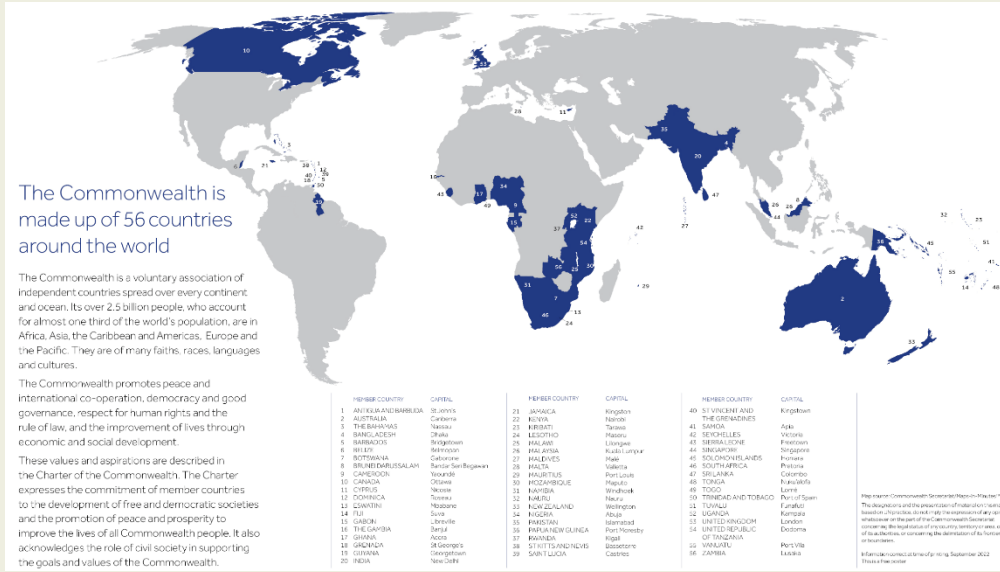
² <https://www.hfw.com/downloads/005147-HFW-Features-of-the-UKs-Electronic-Trade-Documents-Act-2023.pdf>

³ <https://www.bimco.org/trending-topics/ebills-of-lading>

⁴ <https://www.hfw.com/downloads/005147-HFW-Features-of-the-UKs-Electronic-Trade-Documents-Act-2023.pdf>

İngiltere'nin Milletler Topluluğunda (Commonwealth) yer alan Kanada, Hindistan, Singapur, Avustralya gibi dünya ticaretinin önde gelen ülkelerini (Şekil 1) dikkate aldığımızda, bu ülkelerle yapılacak dijital ticaret anlaşmaları sonucu kağıda dayalı ticaretten dijital ticarete doğru kayışın ivmeleneceğini görmek çok da zor değildir. Milletler Topluluğu içindeki ticaretin 2030 yılına kadar 2 trilyon USD'ye ⁵ çıkması planlanmakta olup yeni yasa İngiltere'nin bu amacını gerçekleştirmesinde önemli bir dayanak olacaktır. İngiltere'nin son derece gelişmiş fintech kuruluşları başta olmak üzere Avrupa, Ortadoğu bölgelerinde ve Singapur, Tayvan gibi ülkelerde fintech'lerin uygulamaya geçişi hız kazanmaya başlamıştır.

Şekil 1: İngiliz Milletler Topluluğu Üye ülkeleri

Kaynak: <https://thecommonwealth.org/map>

İngiltere yasalaştırdığı ETDA'nın hazırlanmasında UNCITRAL (BM Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu) tarafından hazırlanan "MLETR- Model Law on Electronic Transferable Records" u yani "Devredilebilir Elektronik Kayıtlar Hakkındaki Model Kanunu" esas almıştır. Bu konuda uluslararası düzeyde atılan adımlardan ilki 2017 yılında UNCITRAL (BM Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu) tarafından hazırlanan MLETR- "Devredilebilir Elektronik Kayıtlar Hakkında UNCITRAL Model Kanunu"dur. Model kanunlar, hukuk sistemlerinin iç hukuka aktararak uygulayabilecekleri "legislative template"ler (hukuki çerçeve) niteliği taşımaktadır. Amaçları, özellikle uluslararası niteliğe sahip olan konularla ilgili olarak ülkeler arasında tam bir ayniyet değil; bir uyum yaratmaktır.⁶

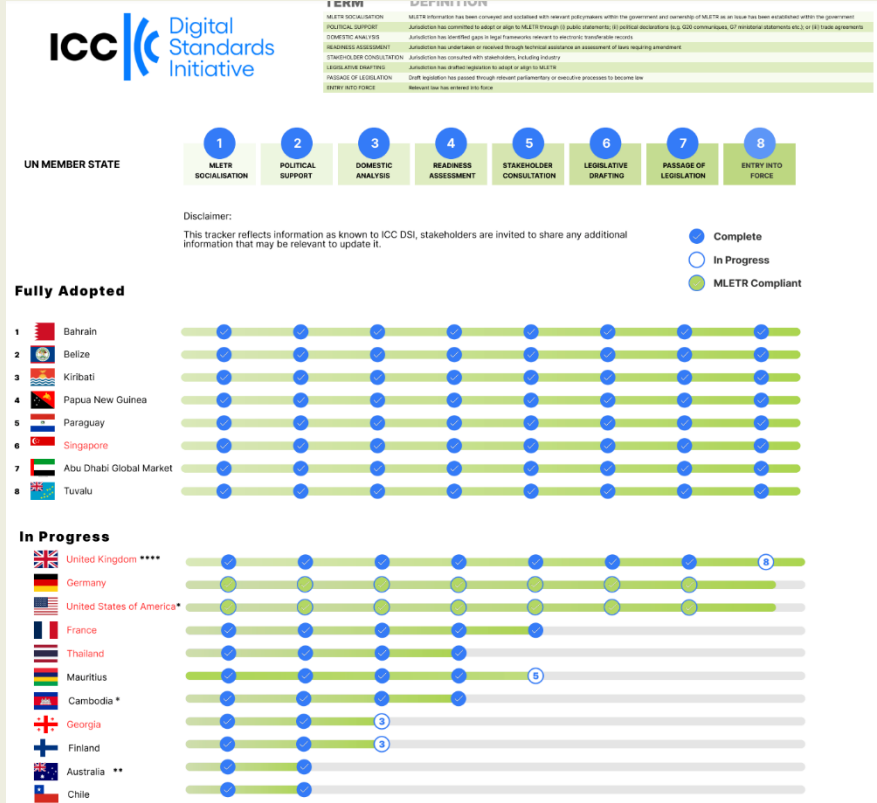
G7 ülkeleri de MLTER'e (Model Law on Electronic Transferable Records) uyumlu yasal hazırlıklarını tamamlamakta ya da hızla sürdürmekte olup bu çalışmalar tamamlanırken dünya ticaretinin elektronik belge üzerinden gerçekleştirilerek dijitalleşmesi hız kazanacaktır.

Ülkemiz de bu değişime hazırlanmak üzere MLETR'i dikkate alarak hukuk altyapısına dair çalışmalarını başlatmalıdır. Aşağıdaki şekilde hangi ülkelerin MLETR'e uyum sürecinde hangi aşamada olduğu yer almaktadır.

⁵ ICC United Kingdom, Creating A Modern Digital Trade Ecosystem, https://www.dsi.iccwbo.org/files/ugd/0b6be5_9a983b7c954d49389dd25a54033bcf78.pdf?index=true

⁶ BATIDER MART 2023 Cilt XXXIX Sayı 1, ÇAĞLAYAN AKSOY, Pinar / Menekşe HÜR YAŞAR/ Meral ŞENGÖZ: Tedarik Zincirlerinde Kağıtsız Ticaret Dönemine Doğru: Dijital Dünyadaki Gelişmeler ve Blokzincir Teknolojisi Elektronik Ticaret Dokümanları Bakımından Neler Getirecek? 67-125

Şekil 2: Hukuk sistemini MLTER'e uyumlu hale getiren üye ülkelerin başlıcaları

Kaynak: ICC DSI https://www.dsi.iccwbo.org/_files/ugd/8e49a6_c49ba4c876854604b7ac5758529fc148.pdf

Yukarıda yer alan bilgiler dikkate alındığında, dış ticaret yapan firmaların konuya ilişkin farkındalığı, yapılacak yasal düzenlemelere katkı vererek dünya ile uyumlanmaları bakımından son derece önemlidir.

Bu konuda ülkemizde ve dünyadaki gelişmelere dair detaylı araştırma yapmak isteyenler BATIDER dergisinin MART 2023 tarihli “Tedarik Zincirlerinde Kağıtsız Ticaret Dönemine Doğru: Dijital Dünyadaki Gelişmeler ve Blokzincir Teknolojisi Elektronik Ticaret Dokümanları Bakımından Neler Getirecek?” konulu araştırma yazısından faydalanabilirler. (Hazırlayan: ÇAĞLAYAN AKSOY, Pınar / Menekşe HÜRYAŞAR/ Meral ŞENGÖZ)

İngiltere'nin “Elektronik Ticaret Belgeleri Yasasının” Özü Nedir?

Öncelikle, yasada “belge/doküman” kelimesi geçmekle birlikte bunun kağıt belge anlamına gelmediğini belirtmeliyiz.

Yasa, belirlenen elektronik ticaret belgeleriyle ilgili olarak yapılan herhangi bir şeyin, eşdeğer kağıt ticaret belgeleriyle ilgili olarak aynı etkiye sahip olacağını belirtmektedir.

Yasa, iki temel fonksiyona odaklanmaktadır:

- “Bir kişi, bir elektronik ticaret belgesine sahip olabilir, bunu ciro edebilir veya elinde bulundurmanın bir parçası olabilir”; ve

- “Elektronik ticaret belgesi, eşdeğer bir kağıt ticaret belgesiyle aynı etkiye sahiptir”⁷

Görüldüğü üzere, ETDA sektörün alışık olduğu kağıt şeklindeki ticaret belgesini yürürlükten kaldırmamıştır. Sadece elektronik ticaret belgesinin kağıt ticaret belgesi ile zilyetlik, ciro ve elinde bulundurma bakımından aynı özelliklere sahip olduğu hususunu düzenlemiştir. Dolayısıyla, uluslararası ticaret faaliyeti gösteren firmalar, bankalar, sigorta ve taşıma şirketlerinin kağıt üzerinde gerçekleştirdiği işlemlerinde bir değişiklik yapılmamış; sadece elektronik olarak da bu belgelerin düzenlenebileceğini ve işleme alınabileceğini hüküm altına alınmıştır.

Bu bakımlardan, tedarik zincirindeki firmalar ve bankalar başta olmak üzere ticaretin taraflarının bu yenilik karşısında endişe etmesine gerek bulunmamakla birlikte, kağıtsız ticarete uyum sağlaması gereği ticari çıkarları için elzemdir.

Hangi ticaret belgeleri ETDA yasası kapsamındadır?

Yasanın 1 (2) maddesinde elektronik belge olarak kullanılacak yaygın belge örnekleri sıralanmıştır:

- (a) poliçe;
- (b) bono;
- (c) konşimento;
- (d) geminin teslimat emri;
- (e) depo makbuzu;
- (f) kaptan makbuzu;
- (g) deniz sigorta poliçesi;
- (h) kargo sigorta sertifikası.

Bu kapsamda, uluslararası ticaret ve ticaretin finansmanı piyasalarındaki taraflar, elektronik ortamda yukarıdaki belgeleri oluşturarak bu Kanun'dan aşağıdaki fonksiyonlar için yararlanabilirler:

- (i) finansman ve ödemelerde kullanılan kambiyo senetleri – poliçe ve bono,
- (ii) mallara ve kargoya erişimi sağlayan ve kanıtlayan konşimentolar, ambar makbuzları, kaptan makbuzları ve geminin teslimat emirleri ve
- (iii) Kağıt muadilleriyle aynı statüden yararlanan deniz sigortası poliçeleri ve yük sigortası sertifikaları.⁸

⁷ A Game-Changer for the Trade and Trade Finance Industry - the Short and Simple Electronic Trade Documents Act 2023, Sullivanlaw,

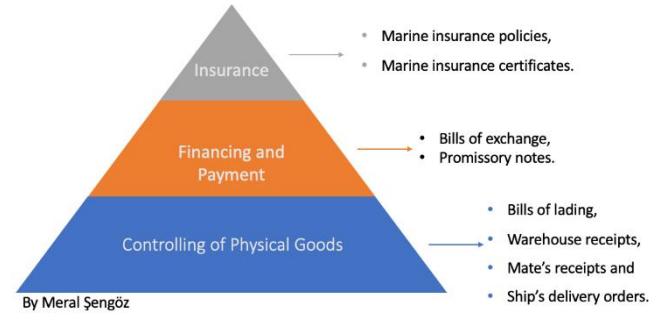
<https://www.sullivanlaw.com/viewpoints/a-game-changer-for-the-trade-and-trade-finance-industry-the-short-and-simple-electronic-trade-documents-act-2023>

⁸ A Game-Changer for the Trade and Trade Finance Industry - the Short and Simple Electronic Trade Documents Act 2023, Sullivanlaw,

<https://www.sullivanlaw.com/viewpoints/a-game-changer-for-the-trade-and-trade-finance-industry-the-short-and-simple-electronic-trade-documents-act-2023>

Şekil 3: ETDA'nın kapsadığı fonksiyon ve belgeler

UK's "Electronic Trade Documents Act" Pyramid

Görüldüğü üzere yasa, daha ziyade uluslararası ticarete malın zilyetliğini, sigortalanmasını ve ödemeleri sağlayan kıymetli evraklara odaklanarak finans, sigorta ve taşıma sektörünün dijitalleşmesini hedeflemiştir. Bununla birlikte yasanın elektronik ticari belgeleri kesin olarak tanımlamayı esnek bir yaklaşım sergilediği de görülmektedir.

Şimdiye dek, özel anlaşmalar ile oluşturduğu üyelik esaslı özel anlaşmalara dayalı ağlarda e-konşimento hizmeti sağlamaya çalışan Essdocs veya Bolero gibi platformların bundan sonra yaygınlaşmasını temin

edecek şekilde yasal alt yapının İngiliz Hukukunda hazır hale getirildiği açıktır. Dijital ya da elektronik olarak kıymetli evrak hizmeti veren fintech ya da kuruluşların yaygınlaşarak finansmana ulaşımın gelişen "tokenization" teknolojisinin de yardımı ile kolaylaşacağı beklenen bir diğer sonuçtur.

Elektronik Ticaret Belgelerinin kullanımında "Güvenilir bir Sistem" nasıl olmalıdır?

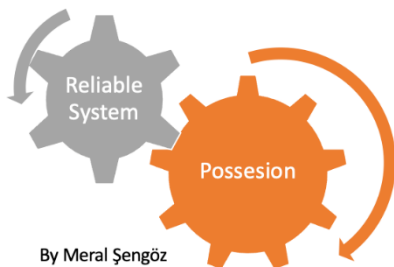
Elektronik ticaret belgesine, kağıt ticaret belgesiyle aynı muameleyi sağlamak için bu Kanunda iki temel unsur bulunmaktadır:

- Belgenin zilyetliği⁹ (possession)
- Güvenilir bir sistemin kullanılması.

Bir belgeye sahip olduğunu kanıtlamak için, bir kişinin devretme veya başka bir şekilde elden çıkarma yetkisi dahil olmak üzere elektronik ticaret belgesi üzerinde kontrol sahibi olabilmesi gerekir. Bu işlevi yerine getirmek için güvenilir bir sistemin kullanılması, zilyetliğin ispatında etkilidir.

Şekil 4: ETDA'ya göre kağıt belgenin elektronik belge ile aynı etkiye sahip olmasının koşulları

Paper Trade Document = Electronic Trade Document

Kanunun amaçları doğrultusunda, güvenilir bir sistem (madde 2(2)):

- Belgenin orijinalliğini tanımlayan;
- Belgeyi herhangi bir yetkisiz değişiklik yapılmasından koruyan;
- Aynı anda birden fazla kişinin belge üzerinde münhasır denetime sahip olamayacağından emin olan;

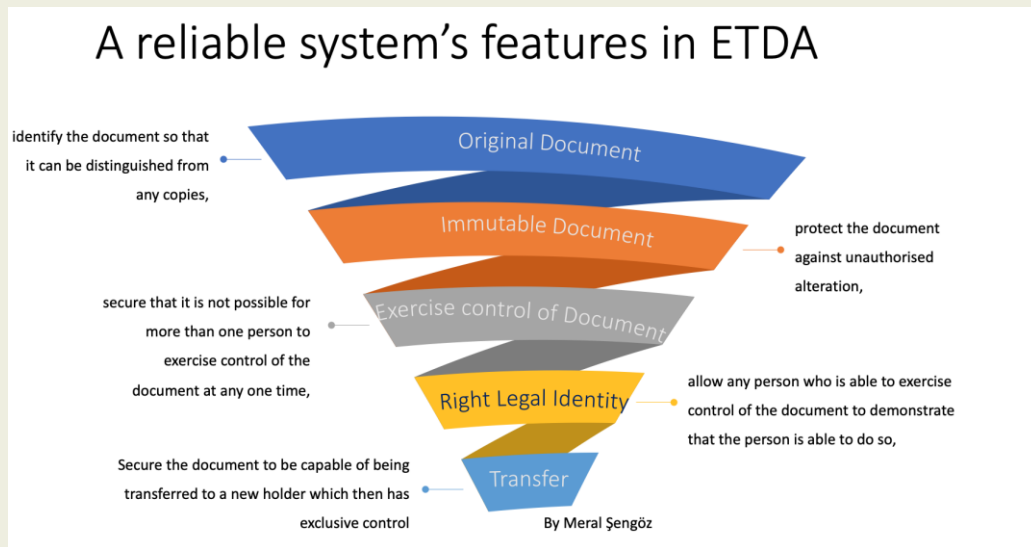
- Kişinin (bir şahıs, bir şirket veya başka herhangi bir kuruluş) elektronik belgenin kontrolünü kullanabileceğini göstermesine izin veren;

⁹ Zilyetlik, en basit tanımıyla bir kimsenin taşınır (menkul) veya taşınmaz (gayrimenkul) bir mal üzerindeki fiili hakimiyeti olarak tanımlanabilir. Mülkiyet bir kimsenin eşya üzerindeki hakkını ifade eder. Hâlbuki zilyetlik, bu haktan bağımsız olarak sadece eşya üzerinde var olan bir hakimiyet durumunu gösterir. Bu sebeple zilyetlik mülkiyet hakkına bağlı değildir. Zilyet olan kimsenin malik olması şart değildir. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Zilyetlik>

- Belgenin daha sonra münhasır kontrole sahip olan yeni bir malikine devredilebilmesine izin veren.

Yukarıda yer aldığı üzere tıpkı kağıt üzerinde yaptığımız işlemlerde olduğu gibi “güvenilir bir sistemde” elektronik belgenin kopyasından ayırt edilebilir gerçekliği, üzerinde yetkisiz kişilerce değişiklik yapılamayacağı, doğru kişilerce kontrolü (burada dijital kimlik önem kazanıyor) ve devredilebilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Şekil 5’ de bu özellikler Madde 2(2) ye göre yer almaktadır.

Şekil 5: ETDA’ ya göre güvenilir sistemin özellikleri aşağıdaki gibi olmalıdır.

Kanun teknolojiden bağımsız olarak düzenlenmiş olsa da neyin güvenilir bir sistem olarak kabul edileceğine karar vermek için nelerin dikkate alınması gerektiğine dair bazı unsurları da düzenlemiştir, örneğin:

- Sistemin **uygulama kuralları** olmalıdır;
- Sistemde tutulan bilgilerin **bütünlüğünü** güvence altına alacak önlemler alınmalıdır;
- Sisteme **yetkisiz erişim** önlenmelidir;
- Kullanılan **donanım ve yazılım güvenli** olmalıdır;
- Bağımsız kuruluşlar tarafından sistemin güvenilirliğinin **denetlenmesi** ve **değerlendirilmesi** gereklidir;
- Sistemin esas aldığı bir **endüstri standardı** veya **isteğe bağlı standardı** olmalıdır.

Görüldüğü üzere, yasa elektronik belgeleri kağıt belgelerle eşdeğer kılmak için güvenilir bir sistem olmasını ve bunun yasal otoritelerce denetlenebilir olmasını şart koşmuştur.

Bu noktada, bankalar ve firmaların elektronik belgeler üzerinden işlem yaparken dikkatli olması ve yasada belirlenen “güvenilir sistem” unsurlarını dikkatle değerlendirmesi gerekmektedir.

Hukuksal düzenlemelerde Blokzincir/DLT Teknolojisinin yeri var mıdır?

Gerek MLETR gerekse ETDA maddeleri incelendiğinde düzenlemelerin teknolojiden bağımsız ve nötr olarak yapıldığı görülmekte ve bu açıkça belirtilmektedir.

“MLETR’da teknolojik tarafsızlık ilkesi belirlenmiştir. Bu çerçevede, kanunda belirlenen belli bir teknolojik sistemin/alt yapının kullanılması zorunlu değildir. Bunun sebebi, beklenmeyen veya öngörülemeyen teknolojik

gelişmeler karşısında hukuk kurallarının uyumsuz hale gelmesinin önüne geçmektir.¹⁰ Teknolojik tarafsızlık prensibi çerçevesinde, belli bir sistem ya da teknoloji işaret edilmediğine göre, sicil sistemi, jeton/belirteç (token) ve dağıtık defter teknolojisi, devredilebilir elektronik kayıtlara temel teşkil edebilir; zira bunlar birlikte çalışma (interoperability) ve veri akışını destekleyen sistemlerdir. Ayrıca MLETR- Açıklayıcı Notlarda 'da, açıkça DLT sistemine gönderme yapılmış ve MLETR' in uygulanması bakımından merkezi bir sistem veya bir sistem yöneticisine gerek olmadığı belirtilmiştir”.

Hem MLETR hem de ETDA' da yer aldığı üzere Elektronik kaydın ya da belgelerin bütünlüğünün korunmasının garanti edilmesi, sadece yetkili kişilerce kontrolü, taraflar arasında devredilebilirliğin sağlanması şart koşulmuş olup bu özelliklerin DLT ya da Dağıtık Defter Teknolojisi sayesinde sağlanabileceği düşünülmektedir. Bu konuda yasada bir açık işaret olmasa da yapılan toplantılarda bunun ancak Blokzincir ve DLT teknolojisi ile gerçekleştirilebileceği sıklıkla dile getirilmektedir.

Geleceğin tedarik zinciri işlemlerinde ve finansmanında, İngiltere'nin ETDA yasası ve ülkeler için hazırlanan UNCITRAL (BM Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu) tarafından hazırlanan MLETR- “Devredilebilir Elektronik Kayıtlar Hakkında UNCITRAL Model Kanunu” önemli rol alacaktır.

Şimdiye dek teknolojinin önden gittiği ve yasalara ihtiyaç olduğu düşünülürken, hukuki düzenlemelerin öncülük almaya başladığını söylemek pek de yanlış olmayacak gibi. Ne dersiniz?

Peki alıcı/satıcı firmalar ve bankalar olarak blokzincir teknolojisinin getirdiği “yıkıcı ya da yeniden kurucu” bu değişime yenilenen yasal alt yapı ile birlikte hazır mısınız?

Meral Şengöz' ün TURKTRADE için hazırladığı diğer yazıları:

- 1) **Blokzincir teknolojisi nedir? DLT ya da Dağıtık Defter Teknolojisi aynı şey midir? Uluslararası ticarete bu teknolojiler neden bu denli öne çıkmaktadır?**

<https://www.linkedin.com/pulse/di%25C5%259F-ticarette-dijitalle%25C5%259Fme-yazi-serisi-1-t%25C3%25BCrkiye-d%25C4%25B1%25C5%259F-ticaret-derne%25C4%259Fi/?trackingId=Z36Q%2FBJ1RAGHvoSVsnP98w%3D%3D>

- 2) **Uluslararası ticarete dijitalleşme ne demek?**

https://www.linkedin.com/feed/update/urn:li:activity:7087784570380533760/?updateEntityUrn=urn%3Ali%3Afs_updateV2%3A%28urn%3Ali%3Aactivity%3A7087784570380533760%2CFEED_DETAIL%2CEMPTY%2CDEFAULT%2Cfalse%29

¹⁰ **BATİDER MART 2023 Cilt XXXIX Sayı 1, ÇAĞLAYAN AKSOY, Pınar / Menekşe HÜRYAŞAR/ Meral ŞENGÖZ: Tedarik Zincirlerinde Kağıtsız Ticaret Dönemine Doğru: Dijital Dünyadaki Gelişmeler ve Blokzincir Teknolojisi Elektronik Ticaret Dokümanları Bakımından Neler Getirecek? 67-125**

Meral Şengöz Kimdir?

21 yılı aşkın bankacılık kariyeri bulunan Meral Şengöz, Uluslararası Ticaretin Finansmanı ve Uluslararası Ticarete Dijitalleşme Stratejileri konusunda uzmanlaşmıştır. Önde gelen bankalarımızdan birisinde dış ticaret ürünleri birim müdürlüğü görevini sürdürürken, ülkemizde ilk defa blockchain teknolojisi ile dış ticaretin finansmanı işleminin hayata geçirilmesine liderlik etmiştir. Bankacılık kariyeri sonrasında ticaretin finansmanını alanında blockchain teknolojisi ile çözüm sunan “Marco Polo Network” adlı Fintech kuruluşunda 2 yıl Türkiye müşteri ilişkileri yöneticiliği yapan Meral Şengöz, 2023 yılı başından beri akreditif başta olmak üzere ticaretin finansmanı ürün süreçlerini blockchain teknoloji ile dijitalleştiren “Contour Trade Network”ün <https://www.contour.network/> Türkiye Danışmanlığı görevini yürütmektedir. Finchaintr Danışmanlık Kurucusu olan Meral Şengöz, Blockchain Türkiye üyesi olup çalışma gruplarında liderlik görevlerini sürdürmektedir.

meralsengoz@finchaintr.com , <https://www.linkedin.com/in/meralsengoz/>

TURKTRADE Sosyal Medya Hesaplarımız

<https://www.turktrade.org.tr/>

<https://www.linkedin.com/in/turktrade-t%C3%BCrkiye-d%C4%B1%C5%9F-ticaret-derne%C4%9Fi-a88531187/>

<https://twitter.com/TURKTRADEinst>

<https://www.instagram.com/turkiyedisticaretdernegi/>